

Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині. – Луцьк, 2003. – Ч.2. – С.146-147.

Тамара Садовнік,

Олексій Златогорський (Луцьк)

З історії мисливства на Волині

Традиційну господарську діяльність населення Волині важко уявити без мисливства. Адже навіть у середині XIX ст., за свідченням польського письменника Ю.І.Крашевського, волинські ліси, “що починаються за Ківерцями, тягнуться безперервно аж до Пінська”[1].

В середньовічній Європі полюванню, поряд з різними турнірами, відводилося чи не перше місце у вихованні знатної людини. Окрім символічного значення – боротьба благородної людини з благородними тваринами, тобто одвічна наша традиція війни з природою, полювання виховувало спритність, навчало хитрощам, і найголовніше – юнак ознайомлювався зі зброєю. Перші мушкети, а пізніше гвинтівки були не військовою, а мисливською зброєю. Перехід від крем'яних до капсульних рушниць, користування гільзами під час стрільби також уперше застосували у мисливстві і лише значно пізніше з військовою метою.

У XIV-XVI ст. на території України ще залишилося чимало видів звірів, але законодавчо була закріплена заборона їх добування простим людом. Організовували різного роду заказники, забороняли без дозволу власників перебувати на тих чи інших територіях. Такі обмеження не стосувалися, звичайно, панівних верств – князів, магнатів, шляхти. Вони продовжували влаштовувати великі лови, трофеями яких ставали десятки тисяч тварин. Наприклад, перед війною з Тевтонським орденом король Ягайло у січні 1410 р. влаштував відстріл звірів біля Шацька, Любохин, Тура і Ратного, запасаючись м'ясом на цілу військову кампанію[2].

Литовський князь Вітовт, приймаючи у Луцьку 1429 р. європейських правителів, подавав на бенкетах, що тривали сім тижнів, по 500 яловиць, 500 баранів, 500 вепрів, 100 зубрів, 100 лосів та іншої незліченної живності[3].

На лови шляхтичі вирушали з надійною зуроєю, на доброму коні й у найкращому мисливському одязі. Найліпшими ознаками шляхтича тоді вважалися, як мовилось у прислів'ї, “кінь- турок, хлоп-мазурок, шапка-магерка, шляпка венгерка”. Шапка-магерка – з пером і роздвоєними навушниками – тоді була особливо модною. В актових книгах Луцького гродського суду за 1662 р. зберіглося зображення шляхтича, одягненого в жупан, шапку з султаном, з шаблею при боці, який сурмить у мисливській ріг. Другою рукою він тримає на поводі хорта (мисливську собаку)[4].

Окрім шаблі, чоловіки мали при собі мечі, списи, сокири, ножі й луки. Вибиралися як на війну, враховували і можливість загибелі на полюванні – складали тестаменти, особливо, коли вирушали на зубра – тварину велику і небезпечну.

“Благородне” полювання на Волині не можливо уявити без мисливських традицій у князівській родині Радзивіллів. Ці заможні литвини осідають в Олиці у XVI ст. Вже один з перших її представників – Микола Радзивілл Сирітка – відомий як завзятий мандрівник і мисливець. Перебуваючи у Північній Африці, він скупив там і перевіз на Волинь різних звірів, навіть таких екзотичних, як слон, жирафа, верблюди. У замку і маєтку Радзивіллів у Олиці впродовж століть існував мисливський салон-кімната, де виставлялися здобуті представниками родини трофеї. Нині більшість з них зберігається у фондах Волинського краєзнавчого музею. На черепах вбитих тварин честолюбиві мисливці залишали писані чорнилом помітки – свої ініціали, місце і дату вполювання тварини. У 1886 році князь Антон Радзивілл влаштував у Несвіжі (Білорусь) для пруського спадкоємця престолу Вільгельма полювання на ведмедів. Участь в цих ловах приймав і відомий польський художник Юліан Фаллат, який створив серію полотен на мисливську тематику[5].

У творчості вже згаданого нами Ю.І.Крашевського, який більше 20 років проживав на Волині, знайшлося місце і для мисливської тематики. Крашевський з с.Омельно запрошує до себе батька “на куропаток, сарн”[6].

У 1849 р. в листі до брата Луція пише: “В маєтку Губині маю 1000 моргів лісу, а в ньому сарни, кабани, тетереви, зайці, а по полях – куропатки... якби лише час і дозвіл на полювання мати, можна в тому собі догодити...”[7].

Як запальний історик, археолог і дослідник старовини збирав Крашевський різні речі, маючи у себе в маєтку своєрідний приватний музей-колекцію. В ній були і кістки мамонта, які знайшов письменник, перебудовуючи свій будинок у Городку. “Маю вже тих великих передпотопних кісток значну кількість,- звітується він у листі до батька 1844 р.- Є зламаний бивень на локоть..., а сьогодні добули величезну щелепу. Де копнеш землю, то або мамонт, або людина... Копали склеп на 2 ½ локтя, добули мамонта, а трохи далі лежав якийсь небіжчик”[8].

Окремий розділ своєї книги “Спогади про Волинь, Полісся і Литву”, створений на враженнях від мандрівки, присвячує Крашевський волинським лісам, зокрема і полюванню. Письменник знайомить читача з особливостями полювання на Волині у першій половині ХІХ ст., відмічаючи полювання із загонщиками, облавою, взимку на сарн – на санках, з силками і яструбами на птахів тощо. Перелічує звірів місцевих лісів того часу, називаючи лосів, ведмедів, бобрів, рисей, сарн, лисиць, яструбів. Вводить Крашевський у розповідь також низку мисливських анекдотів[9].

Полювання у ХІХ – на початку ХХ ст. набуває рис забави і відпочинку, виступаючи лише в поодиноких випадках як промисел для одержання продуктів харчування. Наприкінці ХІХ ст. Волинь внаслідок свого прикордонного розташування в Російській імперії стає місцем дислокації значної кількості військових формувань. Для офіцерів мисливство було не тільки забаганкою, але й підготовкою до вступу у Військову Академію, де одним із екзаменів було полювання. Під час першої світової війни, коли частина Волині була окупована німецькими військами, на полювання, як не

дивно, вирушали не тільки військові, а й цивільні. Причому мисливські квитки видавалися як російською владою, так і окупаційною.

Під час проведення залізничної магістралі на Волині, що здійснювалося також на кошти місцевих поляків з багатих родин, влаштовувалися святкові лови. Петро Маньковський, представник польської родини цукровиробників, у своїх спогадах розповідає про одне з таких: "Освячений попом перший поїзд повіз веселу кампанію місцевих аристократів під звуки оркестру, що знаходився в одному з відкритих вагонів; вагони поступово відчиплялися, аби гості могли полювати в навколишніх лісах, для чого було найнято спеціальних загонщиків[10].

Екзотику волинського лісу, фауни, особливості полювання на Поліссі описав у своїх творах російський письменник Олександр Купрін, який працював тут дрібним чиновником. Поліський цикл, створений ним на основі вражень від перебування на Волині, особистої участі в полюванні, складається з творів: "На глухарів", "Лісна глушина", "Срібний вовк", "Олеся".

З інших відомих людей того часу, які полюбляли займатися мисливством у волинських лісах, можна згадати російського імператора Олександра III і його улюблений заказник під Цуманню або батька Лесі Українки – Петра Антоновича Косача, до якого у Колодяжне приїжджали друзі-мисливці із Києва[11].

У 1932 році вже згадані нами князі Радзивілли у Цуманській пущі влаштували санітарний відстріл тварин. Фотокартки цієї події зберіглися у фондах Волинського краєзнавчого музею завдяки О.Ф.Козловській, чоловік якої був управителем князівського маєтку. Як і раніше, у ті часи Радзивілли влаштовували найбільші в Польщі, а може і в Європі, полювання. У тій частині Полісся, що належала Радзивіллам, було сто сорок тисяч гектарів лісу, боліт та озер. Там полювали на лосів, диких кабанів, ведмедів. Мисливські будиночки стояли у селах Лопатень, Голоби, Простинь[12].

Як бачимо, мисливство на Волині розвивалося в усі часи і було не тільки важливою складовою господарства краю, а й побуту представників різних соціальних верств.

-
- [1]Kraszewski J.I. U babuni. Powiesc.- Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1976.- S.49.
- [2]Длугош Я. Грюнвальдская битва.- М.-Л.: Издательство АН СССР, 1962.- С.243.
- [3]Садовник Т., Златогорський О. Особливості національного мисливства на Волині // Про-бізнес.- 2002.-;8.-С.22.
- [4] Ціборовська-Римарович І.О. Нововиявлені твори мініатюрної графіки XVI-XVIII ст. в актових книгах ЦДІА УРСР у м.Києві // Архіви України.- 1987.-№4.- С.57-59.
- [5]Malinowski J. Julian Fałat.- Warszawa, 1985.- S.30-34.
- [6] Kraszewski J.I. Listy do rodziny. 1820-1863. Czesc I. W kraju / Opr. W.Danek.- Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1982.- S.80.
- [7] Ibid.- S.169.
- [8] Ibid.- S123-124.
- [9] Kraszewski J.I. Wspomnienia Wolynia, Polesia I Litwy.- Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1985.- S.75-81.
- [10] Бовуа Д. Битва за землю в Україні 1863-1914. Поляки в соціо-етнічних конфліктах.- К.: Критика, 1998.- С.236.
- [11] Пчілка О. З "Автобіографії" // Спогади про Лесю Українку.- К.: Дніпро, 1971.- С.86.
- [12] Савчук О.А. Віхи життя родини князя Януша Радзивіла, ординатора Волинського // Роде наш красний...: Волинь у долях краян і людських документах. Том III.- Луцьк, 1999.- С.416.